

AZ AMERIKAI RUSZINOK

SZÉCHENYI ISTVÁN szerint boldog és szerencsés az a nemzetiség, amelynek határontúli rokonai vannak. Mi kárpátaljai ruszinok soha nem kerestünk ilyen ultramontán rokonokat és annak ellenére megelégedettek voltunk és vagyunk. A mi orientációnk nem kelet, nem észak felé, hanem mindig délnek, ősbudavára felé fordult.

Rokonaink azonban bőségesen vannak a tengeren túl, Amerikában. Közel egy fél millió a száma azon testvéreinknek, kik az elmúlt félszázad alatt elhagyták kárpátaljai hazájukat s leginkább vagyonszerzés céljából az Egyesült Államokban telepedtek le.

Ezek a ruszin testvérek a világháború előtt és pár évig a világháború után is még fenntartották az érintkezést az ó-hazával, de a cseh megszállás első éveitől teljesen megfeledkeztek ó-hazai testvéreikről.

Reánk, kárpátaljai ruszinokra nézve szinte sorsdöntő volt amerikai testvéreink beavatkozása a béketárgyalások menetébe s kizárólag nekik, illetve annak a néhány feltolakodott demagóg vezérnek köszönhetjük azt, hogy erőszakosan elszakítva az ezeréves magyar hazától, húsz évig nyögtünk a csehek kulturális elnyomása alatt.

Amerikába szakadt véreink nagy része — sajnos — sohasem volt megelégedve az ó-hazával. Legfeljebb csak keserű emlékek fűzték őket a magyar hazához. Az amerikai ruszin lapok állandóan, mesterségesen felfújta elnyomást hangoztattak. De nem is csoda, mert a szerkesztők és a különböző vallásos és kultúregyesületek vezetőinek nagy többsége kényszerből távozott, sokszor inkább menekült az ó-hazából különféle, nagyon is a becsületbe vágó deliktumok miatt. Hogy azután ezek nem szívelték Magyarországot, az érthető.

Az Amerikából hazatért egyszerű ruszin „felvilágosodottan“ egészen más ideológiáról beszélt, mint az itthoniak. A XIX. század utolsó éveiben azután kezdetét vette a nyílt és komoly harc Magyarország ellen, még pedig

a legérzékenyebb ponton, az unitus vallás pontján. Orosz rubelek bőségesen gurultak, röpiratok, propaganda könyvek százezrei szították a gyűlöletet a görögkatolikus vallás és közvetve Magyarország ellen. Közvetlenül a világháború kitörése előtt letárgyalt mármaroszigeti szipaperben is világosan beigazolódott, hogy orosz rubelek Amerikán át törtek be a hazai ruszinok eddig töretlen nemzethűségébe.

A világháború alatt amerikai testvéreinkről mitsem hallottunk, de Amerika hadbalépése után legalább is gondolatban már tisztában voltunk az ottani helyzettel. És bár csak rosszra lehattünk elkészülve, mégis óriási depresszió szállta meg lelkünket, mikor 1919 február 2-án Masaryk csehszlovák köztársasági elnök parancsértisztje: Pisecky Ferdinánd légionárius kapitány közölte az ungvári ruszin nemzeti tanácsal, hogy az amerikai ruszinok eldöntötték a mi jövőnket is, mert még 1918 novemberében kimondták a csehszlovák állammal való föderációt. A felmutatott eredeti okmányok azután sok mindent megmagyaráztak. Míg mi itthon a területi integritás érdekében hajlandók voltunk áldozatokra is, addig az amerikai ruszinok már a marnói csatavesztés után megkezdték a propagandát „El Magyarországtól!“ jelszóval. Az amerikai „Ruszkij Visztnik“ 1918 július 18-iki száma már Ausztria-Magyarország feldarabolásáról ír s július 21-iki számában már szó van az amerikai ruszin ráda proklamációjáról, melynek elnöke, Csopey Miklós (azelőtt izig-vérig magyar orientációjú gör. kát. lelkész) lándzsát tör az ó-hazai autonóm „Ruszkakrajna“ mellett, mely Sáros, Szepes, Zemplén, Bereg, Ung, Ugocsa, Mármaros megyékből fog állni s csatlakozik a hegyentúli, galíciai ruszinokhoz. Pár hónappal később a helyzet annyiban változott, hogy az amerikai ruszin ráda küldöttsége megjelent Wilson elnök előtt és teljes önállóságot kért a hazai ruszinok részére. Wilson tanácsára a ráda felvétette magát a „felszabadított közép-európai demokrata államok egyesülésébe“, melynek elnöke Masaryk Tamás volt, ki elsőnek írta alá az október 23-án tartott filadelfiai konvenció deklarációját a ruszinok önállóságáról. A wilsoni audienciával sodródott az események forgatagába Podkarpatszka Rusz későbbi első kormányzója: Zsatkovics Gergely. Közönséges, szürke ügyvéd volt, nem érdekelte a politika. Fia volt annak a Zsatkovics volt holubina körjegyzőnek, aki a múlt század 90-es éveinek elején kénytelen volt hirtelen Amerikába távozni s itt sikerült neki megszervezni a legnagyobb vallásos és jótékonyági egyesületet, a „Szojedinenijét“. A Wilsonhoz készülõ ruszin küldöttség tagjai nem bírták oly jól az angol nyelvet, hogy azon diplomáciaikig tárgyalhassanak s azért az utolsó pillanatban telefonon Zsatkovicsot hívták meg a küldöttségbe s ő jogi tudásával és angol ékesszólásával annyira beférkőzött Wilson és Masaryk bizalmába, hogy tulajdonképpen csakis ő vele tárgyalták meg a bekövetkezett sorsdöntő eseményeket.

A „felszabadított közép-európai demokrata államok“ képviselői 12-ik államnak az önálló „Rusziát“ vették fel s minden állam képviselője egyperces beszédben üdvözölte az új tagállamot s megkondította az amerikai szabadságharagot. Zsatkovics e szavakkal végezte beszédét: „A mindenható Isten gondviseléséből és az Amerikai Egyesült-Államok közbenjárásával magyar-rutének szabadok vagytok“.

Wilson tanácsára az önállóság gondolatát el kellett vetni s keresni kellett egy oly népet, amely néprajzilag a ruszinokhoz a legközelebb áll s amellyel az autonómia államföderáció keretében megvalósulhat. A vezetők elgondolása szerint csak a csehek és ukránok jöhettek számításba.

És megszavaztatták az amerikai ruszinokat. A szavazás úgy történt, hogy minden egyházközségnek, vagy szojedinenijei fiókegyesületnek 50 tag után i szavazata volt. A szavazás eredménye a következő volt:

A csehszlovákokkal való unió mellett.....	732	szavazat
Az ukránokkal való unió mellett	310	„
A teljes függetlenség mellett	27	„
A galíciai kárpátoroszek mellett.....	13	„
Oroszország mellett	10	„
Magyarország mellett	9	„
Galícia mellett	1	„
Összesen.....	1102	szavazat

Masaryk és a közben Amerikába kijött Benes „felvilágosító“ tevékenysége következtében a szavazatok 67%-a a csehszlovákokkal való unió mellett döntött, szemben az ukránokra leadott 29% szavazattal.

Lélektani rejtély volt, hogy miért éppen a csehekkel való egyesülés mellett szavazott a többség, holott a csehekkel soha semmi kapcsolatunk nem volt, egymásról nem sokat tudunk. A lélektani rejtély később megfejtődön, amikor kiderült, hogy Benesék alaposan megdolgozták a vezetőférfiakat, nem kímélték a dollárokat és a szép ígéreteket. Az így elszédítettek számát növelte az is, hogy szlovák ajkú, de még cseh egyesületek is szavazhattak. Így történhetett meg az a világraszóló botrány, hogy egy közel egy milliónyi népnek sorsáról 55.000 ember szavazott s ebből is mindössze 36 ezer szavazó döntötte tulajdon véreit a cseh rabigába.

Ezt a csalárd úton elért döntést úgy Wilson, mint Masaryk örömmel fogadták s az amerikai ruszin ráda nevében Zsatkovicsot és Gardos Gyulát küldték ki a párizsi békekonferenciára. A következmények ismeretesek. Az ungvári ruszin ráda is megtántorodott s részben a magyarországi bolsevizmus miatt is behódolt a cseheknek. Zsatkovics lett az első kárpátaljai kormányzó s csakhamar tapasztalta, hogy a csehek a nemzetközi szerződésekben vállalt kötelezettségeiknek nem hajlandók eleget tenni s egyévi itt tartózkodás után visszatért Amerikába és sem ő, sem pedig vezértársai nem törődtek többet az ó-hazai testvérekkel, sorsukra hagyták őket. A 20 év alatt itt-ott akadt egy-egy fehér holló (Gerovsky, Oblitov), mely be-beszállt az ó-hazába, de ezekről is kiderült, hogy cseh támogatással járták be a tanulmányútjukat.

Mikor 1938 nyarán a párizsi békék béklyói töredezni kezdtek, mi ó-hazai ruszinok joggal vártuk, hogy amerikai testvéreink segítségünkre jönnék a saint-germaini béklyók leszakításában. De megfélekedtek rólunk. S mikor húsz évi kínos és keserves rabság után 1939 március 15-én végre reánk is felragyogott az igazság napja s ismét szabadok lettünk és ismét visszatértünk elszakított édes anyánk kebelére, hogy azzal örökre és elválaszthatatlanul egyesülve boldogabb és szebb jövőt éljünk, az amerikai ruszin közvélemény nagy meglepetésünkre meglehetősen hidegen fogadta ujjongásunkat. Leszögezte ugyan, hogy Csehszlovákia megérdemelte sorsát, de nem habozott aljas rágalmakat kürtölni világgá holmi soha meg nem történt magyar kegyetlenségekről.

A leterített csehszlovák diplomácia azonban nem sokáig hallgatott. Kútmérgező munkáját megkezdte az amerikai ruszinok, illetve azok „vezérei“ között és bár az amerikai közvélemény belátta, hogy a ruszin nép semmi sorsközösséget nem vállalhat azzal a csehszlovák ideológiával, melyhez sem történelmi, sem etnográfiai, sem tradicionális kötelékek soha nem fűzték és amelynek húsz évi gazdasági és kulturális politikája csak a nemzeti pusztulást hozhatta a ruszinok számára, — mégis ismét föltámadt közöttük a benesi családságra alapított úgynevezett szláv testvériség gondolata. Ez év májusában Clevelandiban megalakult az „Amerikanszkoje Karpatoruszkoje Jedinstvo“ címen egy új egyesülés, mely egy Eperjes vidékéről Amerikába szakadt és mindenáron szerepelni akaró lelkész: Ladisinszky János elnöklete alatt teljesen a Benes-féle csehszlovák ideológia szolgálatába

állott. Propagandafüzetet adott ki s egynéhány példányt sikerült becsempésznie Kárpátaljára is. Az érdemleges választ azonban erre a benesi ideológiától csepegő és durva valótlanságoktól hemzseggő röpiratra már megadták a hazai ruszin nép hivatott vezető férfiai, visszautasítva a tengerentúlról feléjük szórt rágalmat s megüzenték az amerikai mozgalom címére, hogy a hazai ruszin nép nem tekinti magát többé olyan portékának, melyet ide vagy oda felkínálni lehet s ők ismerik és jól látják világosan igazi érdekeiket, sorsukról csak ők maguk határoznak s prókátorokra nincs szükségük.

Bár nem szabad túlértékelnünk az amerikai mozgalmat, mégis foglalkozni kell vele és továbbra is élénken figyelni kell minden fázisát. Sajnálatos, hogy nem fordítottunk kellő figyelmet az amerikai ruszin mentalitásra és nem tájékoztattuk amerikai ruszin testvéreinket arról a nagy építőmunkáról, amelyet a magyar kormány eddig is teljesített.

Talán előnyünkre szolgál az a szomorú valóság is, hogy az amerikai ruszinok nagy tömegeit már nem is nagyon érdekli az ó-haza sorsa. Az amerikai ruszinok maholnap tipikus amerikaiak lesznek, lassan elvész nemzetiségi karakterük s nincs messze az idő, mikor az amerikai ruszinokból görög katolikus angol jenkik lesznek. Évtizedek óta nincs succrescentia, az idősebb, törzsökös ruszin generáció pusztul s az ifjabb nemzedéket már alig köti valami ősi nyelvéhez s általa ősei hazájához. A régi ruszin elemi iskolák részben megszűntek, a public school pedig angolosít. A templom, a cerkó ugyan egyideig még őrzi a nemzetiségi karaktert, de a fiatalság már angol nyelvű exhortatiót hallgat, sok helyen pedig angolnyelvű prédikáció is járja. Imakönyvük is kettős. Egyik oldalon a régi ószláv szöveg, másik oldalon ugyanaz, a szöveg angol nyelven. Az egynéhány hírlap is veszti ruszin karakterét, a cirillikát elhagyva áttért a latin betűre. Népies kiadványaik, olvasmányaik — a hivatalos egyesületi naptárt kivéve — nincsenek s e naptárban is már angol szövegű közlemények jelennek meg.

Ily körülmények között joggal felmerülhet az a kérdés, milyen alapon, milyen jogen avatkoznak be az amerikai ruszinok a mi sorsunk irányításába? Nekünk elég volt már egyszer gyámolításukból, amikor 36 ezer amerikai ruszin család döntése egy félmilliónyi népet húszéves rabszolgaságba nyomorított. Reméljük, hogy nem lesz bátorságuk még egyszer népszavazást javasolni. Megnyugtató azonban az, hogy vannak még az amerikai ruszin közvélemény irányítói között olyanok, kik az ámitókkal ellentétben a ruszin nép jólétét és kulturális felvirágzását nem a benesi Ígéretnek, hanem csakis a magyar sorsközösség és a szentistváni birodalom keretei között látják biztosítva.

KONTRATOVICS IRÉN